

't Seghen Waert

Historisch Genootschap Oud Soetermeer
jaargang 37, nr2 2018

Historisch Genootschap

Oud Soetermeer

Contact

Dorpsstraat 132, 2712 AN Zoetermeer, tel. (079) 319 06 83

info@oudsoetermeer.nl

Ledenadministratie en bezorging: ledenadministratie@oudsoetermeer.nl, tel. (079) 331 58 28

Dagelijks bestuur

dhr. B.J. van Eken, voorzitter@oudsoetermeer.nl, tel. 06 54346224

dhr. J. de Ruiter, secretaris@oudsoetermeer.nl, tel. 06 21265975

dhr. P.A. Bekking, penningmeester@oudsoetermeer.nl, (079) 341 94 90

Werkgroepen en commissies

Activiteitencommissie: activiteitencommissie@oudsoetermeer.nl, tel. (079) 351 70 47

Archeologische Werkgroep: awz@oudsoetermeer.nl

Werkgroep Collectie: collectie@oudsoetermeer.nl

Commissie Historisch Erfgoed: che@oudsoetermeer.nl

Genealogische Werkgroep: gwz@oudsoetermeer.nl

Leesgroep Lastige Letters: paleografie@oudsoetermeer.nl

Filmwerkgroep: wbbg@oudsoetermeer.nl

Bankrekeningnummers

Contributie: NL 68 ABNA 06 13 09 20 07

Giften: NL 65 ABNA 06 13 09 83 66

Colofon

Uitgave: Historisch Genootschap Oud Soetermeer; ISSN: 1384-7260

Redactie: P. Drapers, R. Grootveld, R. Tousain, T. Vermeulen

redactie@oudsoetermeer.nl

Vormgeving: R. Tousain

Afbeeldingen zijn afkomstig uit de collectie van Oud Soetermeer, tenzij anders vermeld.

www.oudsoetermeer.nl

Omslag

Dorpsstraat 1, architect Co Brandes' eerste villa in Zoetermeer

**Van Herwijnen
Outdoor Store**

*Dorpsstraat 66
anno 1908*

**van
Herwijnen**

vrijtijdskleding
wandelschoenen
bergschoenen
tenten

dartsport
schietsport
campingaz dealer
kampeerartikelen

Dorpsstraat 66 - Zoetermeer - Telefoon (079) 316 35 51 - www.herwijnenzoetermeer.nl

INHOUD

Bouwen aan Zoetermeer, 1945-1950 2

Ton Vermeulen

De Zoetermeeders anno 2018 zullen zich nauwelijks voor kunnen stellen dat er in drie jaren direct na de Tweede Wereldoorlog in Zoetermeer exact 41 nieuwe woningen werden gebouwd. Dat had ook nogal wat voeten in aarde en vergde toestemming van de Rijksoverheid. Zo bepaalde hoofdingenieur-directeur Kiers dat de bouw van zeven woningen niet meer mocht kosten dan f 74.100.-, hoewel de laagste inschrijver (van de 42) het voor f 82.869.- wilde doen. De Zoetermeerse aannemer Veldhuizen ging uiteindelijk akkoord met het lagere bedrag.

Dit soort zaken leest u in dit artikel en nog veel meer, onder andere over de opkomst van woningbouwverenigingen, de onteigening van weiland en de prijs per vierkante meter.

Burgemeester N. Vernède en gemeentesecretaris C.P. Blaauwhof 16

C.P. Blaauwhof

Door de Tweede Wereldoorlog zijn er vele familiebanden verbroken en vriendschappen beëindigd. In het boekje '100 jaar kiezen in Zoetermeer' wordt melding gemaakt van een vete tussen de burgemeester en de gemeentesecretaris. De zoon van de gemeentesecretaris doet uit de doeken hoe beide heren gebrouilleerd raakten.

Sporen van architect Co Brandes in Zoetermeer 22

Arjen van der Burg

De schrijver van dit artikel dreigde zich tijdens een bezoek aan het Haagse Gemeentearchief te gaan vervelen omdat hij moest wachten. Zijn nieuwsgierigheid naar de Zoetermeerse geschiedenis leidde tot een ontdekkingsstocht die aan het licht bracht dat architect Co Brandes zijn sporen in Zoetermeer heeft achtergelaten en dat een door hem ontworpen woning 'spoorloos' leek te zijn verdwenen.

Koninklijke onderscheiding voor Bob Switzar 35

Bob Switzar kreeg door burgemeester Aptroot op 26 april een koninklijke onderscheiding opgespeld waarmee hij lid in de Orde van Oranje Nassau werd.

Bouwen aan Zoetermeer, 1945-1950

Ton Vermeulen

De voorpagina van De Autokampioen van 31 januari 1948 is gewijd aan een ernstig ongeluk. Een Haagse dierenarts was gevraagd naar Zoetermeer te komen, had zijn nieuwe Chevrolet gestart en wilde bij Voorburg de rijksweg op. Daar pikte hij een lifter op die hem echter beroofde, achter het stuur kroop en in volle vaart wegstootte. Net over het viaduct bij Zoetermeer raakte hij echter van de weg. De arts kwam daarbij om het leven en de schrijver vermeldde vol walging dat de 23-jarige dader een oud Waffen-SS'er was die zomaar op vrije voeten rondliep.

Dagelijks werden de mensen toen herinnerd aan de voorbije oorlog. Velen hadden minder goede herinneringen en probeerden deze te verdringen terwijl tegelijkertijd bijna zestig jonge jongens uit Zoetermeer waren opgeroepen om in Indië te gaan vechten. Zelfs het landschap waarmee het tweelingdorp de oorlog inging was blijvend veranderd. De weilanden met ooit 1083 opgaande bomen en 3315 knotwilgen lagen er kaal bij. Veel levend hout was gesneuveld door gebrek aan kolen in de strenge winter van 1944-45. Zelfs in juli 1945 vorderde burgemeester Noé Vernède nog 15 knotwilgen van J.C. Westgeest aan de Voorweg ten behoeve van de bakkers van Zoetermeer.

Rijkswachtmeester J. Stoop bekijkt in 1948 de auto van de Haagse dierenarts die door een 23-jarige lifter op de rijksweg tegen een muurtje was geparkeerd

Hoog geboorteovershot

Behalve de bomen verloren ook de weilanden langzamerhand terrein. De groei van de Zoetermeerse bevolking drukte zwaar op de beschikbare woonruimte: er moesten huizen komen! Telden Zoetermeer en Zegwaart in 1930 samen nog 3860 inwoners, bij de samensmelting van de dorpen in 1935 waren dat al 4940 Zoetermeeders en acht jaar later zelfs 5800. Dit was met name te danken aan een hoog geboorteovershot, al decennia jaarlijks meer dan 20 per 1000 inwoners (nu ongeveer 4). Het Rotterdamse Instituut Stad- en Landschap van Zuid-Holland becijferde in 1947 dat Zoetermeer met deze groei rond 1970 10.000 inwoners zou gaan tellen.

De lokale overheid probeerde de ontwikkelingen in goede banen te leiden. Hoewel de Citosabussen voor dagelijkse opstoppingen in de Dorpsstraat zorgden, gaf het verkeer relatief weinig problemen. Immers, de nieuwe rijksweg had in 1937 al voor een vermindering van het verkeersaanbod over de smalle dijkwegen gezorgd van 75%. Nee, de huizen gaven de meeste problemen: er heerste woningnood. De ont-ruiming van krotwoningen als die aan de Rokkeveenseweg 5 tot en met 11 en Den Hoorn 19-23 werd vanaf 1939 telkens uitgesteld omdat de gemeenteraad van mening was dat goedkope arbeiderswoningen zeer gezocht waren.

De hoek Den Hoorn - Rokkeveenseweg en Zegwaartseweg rond 1950. Rechtsboven met het lichte achtererf de onbewoonbaar verklaarde panden Den Hoorn 19-23

Uitbreiding als een olievlek

Al in de jaren (19)30 werd de zaak serieus aangepakt. Ongecontroleerde bebouwing werd niet meer toegestaan, een Uitbreidingsplan zag het licht. De eerste besluiten werden door de gemeenteraad op 6 april 1936 genomen, al wordt ook nog een niet uitgevoerd plan uit 1935 genoemd, en jaren van allerlei wijzigingen volgden.

De situering bleef al die tijd wel dezelfde: uitbreiding zou het eerste plaats vinden tussen Molenstraat en Schinkelweg-Den Hoorn en in het gebied tussen Stationsstraat, Delftse Wallen en de Dorpsstraat. Burgemeester Vernède meende in een geheime vergadering op 10 april 1940 'dat een bebouwde kom zich als een olievlek moet uitbreiden. Wordt op een andere plaats met de uitbreiding van de bebouwing een begin gemaakt, dan werkt men in de hand, dat er twee bebouwde kommen zullen komen'.

Groene achterkant Dorp

Vijf dagen later verontschuldigde het eerder genoemde Instituut Stad- en Landschap van Zuid-Holland zich bij monde van haar secretaris ir. C. van Traa dat zij hard gewerkt had aan een nieuwe toelichting op het Uitbreidingsplan maar dat het helaas niet meer op tijd was voor een vergadering van de Haagse Commissie van Advies voor de Uitbreidingsplannen in Zuid-Holland. Een van die wijzigingen was het schrappen van een randweg die via de huidige Julianalaan over de Delftsewallenwetering aansloot op het eind van de Vlamingstraat; in 1947 was deze weg echter weer ingetekend. Ook werd een vijftig meter brede groenstrook gepland met een sloot aan de voet van de dijk voor het kwelwater. Of zoals Van Traa het verwoordde: 'Langs de kaderrand is groen ontworpen teneinde de minder fraaie achterzijde van bebouwing langs de Dorpsstraat aan het oog te onttrekken'. In de vroege Uitbreidingsplannen was ook een nieuw raadhuis opgenomen, in de groenstrook onder de Oude Kerk.

Het Instituut Stad- en Landschap, dat zo nauw was betrokken bij alle Zoetermeerse plannen, kreeg kort hierop een grote tegenslag te verwerken: bij het Duitse bombardement op Rotterdam gingen al haar archieven verloren. Eind mei moest burgemeester Vernède zelfs kopieën van zijn stukken opsturen.

Voor al die mooie plannen was bouwgrond nodig. In het Uitbreidingsplan waren deze voor het merendeel eigendom van A. van Beek uit Schipluiden en de Zoetermeerse Spaar- en Voorschotbank. In april 1940 besloot de Raad de eerste 7,5 hectare te kopen à fl. 6500,-. De oorlog deed de realisatie van alle bouwplannen in de ijskast verdwijnen en eind dat jaar werd het gekochte land gelegen tussen Stationsstraat en Delftsewallen verhuurd ten behoeve van volkstuintjes. De Zoetermeerse Spaar- en Voorschotbank gaf meer problemen: zij wilde graag het plan aanpassen en zelf bouwen. Zowel het Instituut als de burgemeester zagen dit niet zitten. Na de oorlog kwam het zelfs tot een onteigeningsprocedure.

De Stationsstraat vanaf de Delftsewallen, voor 1950. De Oranjebuurt was nog niet gebouwd

Mondjesmaat

Na de oorlog kon men weer voorzichtig gaan nadenken over het daadwerkelijk bouwen van huizen. Op 27 maart 1946 gaf inspecteur G.F.E. Kiers, van het Staatstoezicht op de Volksgezondheid Afdeling Volkshuisvesting, toestemming tot het bouwen van zes permanente woningen. Op meer steun van rijk of gemeente dan het mogen gebruiken van schaarse bouwmaterialen hoefde men niet rekenen. Uiteindelijk bouwden slechts twee particulieren een woning: C. van Haastert aan de Meerpolder (een arbeiderswoning) en B.C. Groenheijde.

In de eerste vergadering van 1948 kon de voorzitter van de gemeenteraad, burgemeester Noé Vernède, in een terugblik melden dat het voorafgaande jaar een 'bescheiden begin werd gemaakt tot de terugkeer tot normale verhoudingen en dat de eerste stap is gezet om zich te ontworstelen aan het wereldgebeuren in de afgelopen oorlogsjaren'. Vervolgens stelde de burgervader: 'De toestand op woninggebied is in deze gemeente zoals in het gehele land slecht te noemen. Met den bouw van woningen is een bescheiden begin gemaakt. Indien binnen enkele jaren in den woningtoestand in deze gemeente geen belangrijke verbetering is gebracht dan kan zulks niet worden toegeschreven aan het Gemeentebestuur, doch dan ligt de schuld in Den Haag of bij de Bouwverenigingen. In het belang van de volkshuisvesting werd tot aankoop van bouwgrond besloten en is de dienst Bouw- en Woningtoezicht uitgebreid door de aanstelling van een vol ambtenaar waardoor belangrijk

*De Gemeenteraad in 1948 bijeen in de raadzaal van het gemeentehuis Dorpsstraat 3.
vlnr: J.W. Groenewegen (weth.), Mr. N. Vernède (burgemeester), J. Lamens (weth.), C.P. Blaauwhof (secr.), J.M. van der Tas, J.C. van Dorp, J. van den Berg; staand vlnr: A. van der Spek, A.J.J. van Well, A.J. Vollebregt, P.J. Smits, M. de Groot, Chr. Noordam, W.C. Oudshoorn, W. van Duyvenbode*

beter wordt gewerkt dan voorheen'. Secretaris en notulist C.P. Blaauwhof voegde daar fijntjes aan toe: 'Spreker zegt, dat naar volkomen genoeg wordt gewerkt'. Helemaal lekker kon er namelijk nooit worden gewerkt in een gemeentehuis, waar de burgemeester en de gemeentesecretaris elkaar volgens de overlevering met een grote boog ontlieden: hun werktijden lagen zodanig dat ze elkaar in het raadhuis aan de Dorpsstraat zo min mogelijk hoefden te zien.

Ook in de gemeenteraad liep niet altijd alles op rolletjes. De dertien raadsleden kwamen uit vijf partijen, waarvan vier op kerkelijke grondslag. Zes raadsleden kwamen uit drie protestantse partijen, vier waren katholiek en drie leden vertegenwoordigden de PvdA. De inzichten in het maatschappelijk leven lagen ver uit elkaar en werden vaak star verdedigd.

Een kokend ei in handen

Deze verschillen in maatschappelijk inzicht verdwenen echter als de woningbouw ter sprake kwam. Iedereen was overtuigd van de grote woningnood. Volgens de geheime notulen van de gemeenteraad kon echter kort na de oorlog nog wel worden gebakkeleid over de naamgeving van de straten voordat ook maar een spade de grond ingegaan was. Burgemeester en Wethouders hadden namelijk het plan opgevat de aan het einde van de oorlog gesneuvelde verzetsman Jacob Leendert van Rij tijdens de 5-meiherdenking in 1946 te eren met een straatnaam. Zij waren ervan overtuigd dat de gemeenteraad 'dit voorstel spontaan en algemeen zou toejuichen'. Tot hun verbazing ontbraken echter drie handtekeningen van evenzeveel gemeenteraadsleden. Burgemeester Vernède betoogde verwonderd: 'In een strijd van leven en dood heeft de heer Van Rij getracht de aftocht van zijn kameraden te dekken. Daarbij heeft hij zijn leven opgeofferd èn voor zijn Kameraden èn voor zijn Vaderland'. Enkele raadsleden brachten daar tegenin dat 'inbreuk wordt gedaan op

Wachtmeester Jacob Leendert van Rij was ondergedoken bij de Rotte in Zevenhuizen; hij kwam om in een vuurgevecht met de Duitsers in de nacht van 29 april 1945

de traditie waar de echte Zoetermeerders en Zegwaartenaren zeer gevoelig voor zijn': het was namelijk de bedoeling een deel van de Broekweg vanaf de Vlamingstraat om te dopen en de nieuwe naam paste toch niet bij een oude polderweg. Bovendien was Van Rij niet de enige die gesneuveld was.

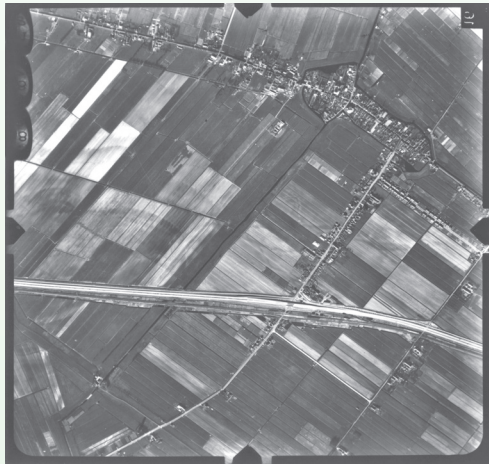
De discussie leek eindeloos en raadslid J.C. Groenewegen verzuchtte: 'Is er nu zoo'n brandende haast bij? (...) Het lijkt thans wel (...) dat men een kookend ei in handen heeft.'

Uiteindelijk werd een compromis gesloten. Omdat het plan van B&W naar goed dorps gebruik uitgelekt was, werd de geplande Jacob Leendert van Rijweg toch goedgekeurd; daarnaast kregen ook de gevallen Jan Hoorn, Cornelis van Eerden èn de Amerikaanse vliegenier John McCormick een straat naar zich vernoemd in het toekomstige uitbreidingsplan.

Overheidsbemoeyenis

Bij de bovenstaande nieuwjaarstoespraak van Vernède uit 1948 hebben we kunnen zien dat volgens hem de gemeente alles had gedaan om woningbouw in het door haar ontwikkelde uitbreidingsplan mogelijk te maken en dat nu Den Haag en de woningbouwverenigingen aan zet waren. Den Haag had evenwel in 1947 al een duidelijke zet gedaan door bij noodwetgeving de lokale en vooral de centrale overheid zeer veel invloed te geven op het bouwen, beheren en verdelen van woningen. Par-

ticulieren en woningbouwverenigingen werden aan handen en voeten gebonden. De al eerder genoemde G.F.E. Kiers, nu betiteld als hoofdingenieur-directeur van de Provinciale Directie voor Zuid-Holland van het Ministerie van Wederopbouw en Volkshuisvesting, schreef eind 1947 dat Zoetermeer in de verdeling van het bouwvolume voor 1948 voorlopig op 15 woningen uitkwam van gemiddeld 260 m³. Hij achtte het raadzaam, 'op grond van mijn ervaringen', deze toewijzing te vervolgen met een overzicht van zes pagina's aan samenvattingen van eerder gestuurde circulaire's, 'getoetst aan de laatste inzichten en richtlijnen', aangaande verdeling van toegewezen contingenten, voorbereiding op projecten, soorten woningen en de in enkel- en drievoud op te sturen formulieren. Een half jaar eerder, op 6 juni, had Kiers nog zijn zorg geuit over de voortgang van de woningbouw. Buiten Rotterdam en Den Haag had de provincie voor 1947 3000 woningen toegewezen gekregen. Maar nu al bestond er een grote achterstand met het indienen van plannen. Hij raadde de gemeenten aan nu al voor 1948 te gaan nadenken. In Zoetermeer waren reeds in 1946 plannen ontwikkeld door de twee Zoetermeerse woningbouwverenigingen, de algemene Beter Wonen en de katholieke Goede Woning. De stekelige opmerking van de burgemeester tijdens de eerder gememoreerde toespraak begin 1948 doet vermoeden dat de bouw niet van een leien dakje ging.

Luchtfoto van Zoetermeer in 1948 met de Dorpsstraat aan de bovenzijde en de Stationsstraat richting de Rijksweg aan de onderzijde. Aan de zuidzijde van de Dorpsstraat was de eerste uitbreiding gepland

Onteigeningen

Voor de oorlog was de gemeente al begonnen met het verwerven van grond voor de uitbreidingsplannen tussen de Delftsewallen en Dorpsstraat van A. van Beek uit Schipluiden en de lokale Spaar- en Voorschotbank. In de geheime raadsvergadering van 27 augustus 1946 pleitte N. Rossel van de PvdA voor onteigening van bouwgrond van de bank 'gezien het groote belang van de arbeiderswoningbouw'. Anderen zagen liever een rustige onderhandeling over de prijs, maar in de openbare vergadering werd toch tot onteigening besloten.

Twee maanden later zat na de verkiezingen een andere raad in het gemeentehuis, met daarin de voorzitter van de Zoetermeerse Spaar- en Voorschotbank G. van Straalen. Hij ageerde dan ook tegen de door B&W voorgestelde prijs van fl. 0,80 per m² en tegen de onwil om met de bank te onderhandelen ondanks de getoonde goede wil door de vraagprijs met 10 cent te verlagen tot 90 cent. De burgemeester ontkende de weigering tot een gesprek en het onteigeningsbesluit bleef staan.

Uiteindelijk werd in mei 1947 toch nog overeenstemming bereikt tussen de verschillende partijen: voor 90 cent de meter werd van de Spaarbank en Van Beek grond gekocht voor in totaal ruim fl. 40.000. Had het overlijden van raadslid en directeur van de bank G. van Straalen kort voor de raadsvergadering de zaak wellicht bespoedigd?

Dat jaar werd behalve grond voor de woningbouw ook landbouwgrond van L.A. Vollebregt gekocht rond de Rokkeveenseweg ten noorden van de rijksweg, ten behoeve van industrie. Ook hier duurden de onderhandelingen lang en werd de prijs uiteindelijk 90 cent. De gemeente bepaalde vervolgens haar verkoopprijs voor de

Links het tot 1957 gebruikte raadhuis van Zoetermeer aan de Dorpsstraat op de plek van de huidige artsenpraktijk en apotheek op nr. 3-5

woningbouwverenigingen op fl. 3,50, later opgetrokken tot fl. 5,-, particulieren op fl. 6,- en de bedrijfsgrond op fl. 4,50.

Intussen werden de uit het midden van de jaren dertig stammende Uitbreidingsplan en de Plannen in Onderdelen met hun vele wijzigingen langzaam door de Raad geloodst. Tijdens de hiervoor genoemde raadsvergadering werd in een geheime zitting door ir. Schut, directeur van het adviesorgaan Instituut Stad en Landschap

voor Zuid-Holland, tezamen met de gemeente-opzichter architect J. Dekker een overzicht gegeven van de plannen. Enkele raadsleden klaagden over de korte voorbereidingstijd, anderen wilden liever een weg wat rechter trekken. Toch werd het plan tijdens de openbare vergadering in grote lijnen vastgesteld, in juli gevolgd door goedkeuring van Gedeputeerde Staten van Zuid-Holland.

Schaarste en inwoners

Maar daarmee waren de zo verlangde woningen nog niet gebouwd. In 1946 werden al door de raadsleden H. Blonk en A. van der Spek sr. schriftelijke vragen gesteld over de volkshuisvesting. Beiden gebruikten papier dat zij bij de hand hadden, namelijk dat met het briefhoofd van hun bedrijven in respectievelijk 'granen, zaden, peulvruchten, veevoerders' en 'groothandel in boter en eieren.' Volgens Blonk was de huizen nood in onze gemeente 'zoo hoog gestegen dat het gemeentebestuur daar

niet langer werkeloos tegenover mag staan'. Bewogen vervolgde de SGP'er: 'Mede ook met het oog op de volksgezondheid zijn verschillende toestanden onhoudbaar. Vele mensen trekken maar bij elkaar in huis, zo dat één-gezinswoningen worden bewoond door meer gezinnen, met alle mogelijke verkeerde gevolgen, die ik niet nader behoef te omschrijven'.

Zijn brief werd naar de al eerder genoemde inspecteur van de Volkgezondheid, afdeling Volkshuisvesting, G.F.E. Kiers gestuurd. Binnen vier dagen werd deze uitvoerig beantwoord, met daarin verweven de mededeling dat het Zoetermeerse schrijven eigenlijk overbodig was. Immers, zijn afdeling had alle gegevens en daaruit bleek dat het dorp slechts één zwaar gehavend bedrijf telde (Nutricia) en een licht beschadigde woning. In heel Nederland waren 600.000 woningen vernield of beschadigd. Zoetermeer had dan wel 100 woningen nodig maar de toewijzing van zes stuks dit jaar was goed te noemen: meer woningen toewijzen had geen zin, omdat de materialen om te bouwen eenvoudigweg niet aanwezig waren. En schaarste aan bouwmaterialen was er zeker. In mei 1947 was geen glas voorhanden om een gebroken ruit in de Openbare Lagere School te vervangen. En in augustus 1948 kreeg men geen materiaal toegewezen om een riool in de Molenstraat aan te leggen.

Bovendien gaven de door Kiers genoemde 100 woningen en de door Blonk vermelde inwoningen slechts een deel van de problemen weer. In Zoetermeer stonden ook volop slechte woningen, waarvan de sloop door de woningnood werd opgehouden. Zo werd de ontruiming van de onbewoonbaar verklaarde woningen aan de Rok-

Van Veen
Schoenen

Dorpsstraat 83 - 2712 AE Zoetermeer - Telefoon (079) 316 31 65
www.vanveenschoenen.nl - vanveenschoenen@gmail.com

keveenseweg en Den Hoorn telkens verlengd. En in een voormalige zuivelfabriek aan de Voorweg, de Oude Fabriek genoemd, zaten vele gezinnen in ruimten die van elkaar gescheiden waren door dunne houten wandjes.

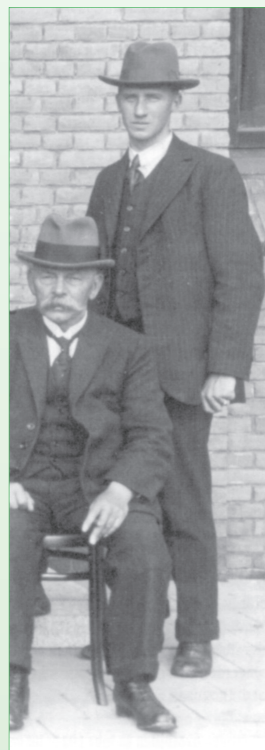
Toewijzingen

Elke vergadering van de gemeenteraad kwam de woningnood wel weer op tafel en werd gevraagd naar het door de hogere overheid toegewezen bouwvolume, veelal medegegeerd door de inspecteur van de Provinciale Directie van de Volkshuisvesting, G.F.E. Kiers. Uiteindelijk kwam de toewijzing voor 1946 en 1947 samen op 26 woningen uit en voor 1948 op 15. Op 28 februari 1949 meldde de burgervader in zijn overzicht over 1948: 'Tot heden is voor deze gemeente het toegestane bouwvolume voor 1949 niet bekend. Het percentage van het woningtekort in deze gemeente is gelijk aan dat van het gehele land nl. 15,7%. Dit is wel een schrale troost. 22 woningen zijn gereed gekomen, terwijl deze maand nog vier woningen in gebruik kunnen worden genomen. Een nieuwe straat nl. de Jan Hoornstraat werd toegevoegd'. De volgende raadsvergadering van 30 mei ademde één grote teleurstelling uit: aan Zoetermeer was dat jaar geen enkel huis toegewezen. En het was slechts een hele kleine pleister op de wonde dat 110 andere gemeenten in Zuid-Holland ook niets toegewezen hadden gekregen. In de zomer kwam het bericht dat ook de tweede toewijzing van dat jaar voor het boterdorp niets had opgeleverd.

Gemeenteopzichter J. Dekker

Ondertussen hadden de twee woningbouwverenigingen, de algemene Beter Wonen -nu Vestia- en de R.K. Goede Woning, plannen ontwikkeld voor de bouw van woningen. Bij monde van de gemeente had inspecteur Kiers hen verzocht om een complex van 15 woningen te ontwerpen, kort daarna verhoogd tot 19 stuks. De Goede Woning nam contact op met architect J. Dekker uit Hazerswoude, die tevens al twintig jaar gemeenteopzichter van Zoetermeer was. De procedure werd snel doorlopen en eind augustus 1947 kon de bouw van 12 huizen starten.

Beter Wonen bewandelde een ander pad. Zij kwam voor het ontwerp van zeven woningen met een andere architect, namelijk J.A. Hoogeveen uit Den Haag. Dat werd haar door Dekker en diens medestanders in het gemeentebestuur niet in dank afgenomen. Op 5 maart 1947 werd het schetsplan goedgekeurd door inspecteur Kiers waarna de tekening, vergezeld van een aanvraagformulier en het raadsbesluit tot toekenning van een bouwvoorschot, in viervoud mocht worden opgestuurd; Kiers stuurde -grondig als hij altijd

Gemeenteopzichter A.H. Goldberg met achter hem zijn latere opvolger Jan Dekker. Detail van een foto uit 1924 (foto Van der Neut)

was- tegelijk vijf formulieren mee. Op 29 augustus volgde de openbare aanbesteding in café Ons Genoegen aan de Dorpsstraat 121, al werd in de aankondiging per abuis de Molenstraat genoemd. 42 inschrijvers telde de lijst, variërend van fl. 82.869 tot fl. 121.380 voor de zeven huizen samen. Twee weken later reageerde Kiers: de inschrijvingen waren te hoog, het mocht niet meer dan fl. 74.100 kosten. Uiteindelijk was de Zoetermeerse aannemer W.J. Veldhuizen aan de Dorpsstraat 177 bereid om het werk voor die prijs uit te voeren. Wel werd het plan aangepast: zo maakte het glas-in-lood in de deuren plaats voor gewoon glas, het sanitair werd goedkoper en de schuren moesten het zonder goten en afvoeren stellen en werden het eerst gebouwd om als keet voor de bouwvakkers te dienen.

In de maanden die volgden ging de Provinciale Directie Wederopbouw en Volkshuisvesting -zeg Kiers- akkoord, vroeg en kreeg de gemeente rijkssteun en zegde de gemeenteraad grond- en bouwvoorschotten toe aan Beter Wonen. De aannemer kon uiteindelijk begin 1948 gaan bouwen nadat de materialentoewijzing in orde was. Tussen november 1948 en februari 1949 betrokken de huurders de nieuwe woningen op de hoek van de Molenstraat en de John McCormickstraat voor fl. 5,25 per week.

De totale kosten van het project beliepen uiteindelijk fl. 81.161,75. Beter Wonen moest dit in jaarlijkse termijnen afbetalen: tot het jaar 2023 fl. 231,02 voor de grond en tot 1998 fl. 3791,40 voor de panden.

Beter Wonen bouwde in 1948-1949 woningen aan de John McCormickstraat, vernoemd naar de in 1945 omgekomen Amerikaanse vlieger (foto Ton Vermeulen, 1996)

Vernède zet Beter Wonen op haar plaats

In een overzicht van drie jaar toewijzingen van bouwvolumes en werkelijke bouw, eind 1948 toegestuurd aan de gemeenteraad, konden B&W niet nalaten om Beter Wonen nog even op haar plaats te zetten. Dik onderstreept meldt het overzicht: 'De inspecteur wilde het complex als geheel zien en eiste daarom 1 architect'. (...) 'Op 29 November 1947 werd het contingent voor 1948 bepaald op 15 woningen, onder mededeling dat de 7 woningen (van "Beter Wonen"), waarvan de gunning voor uitvoering heeft plaats gehad na 10 October 1947 ten laste van het contingent 1948 komen'.

Ofwel, door haar afwijkend optreden miste de gemeente zo zeven huizen in 1948.

De burgervader was tijdens de raadsvergaderingen niet toevallig ook altijd een van de meest fervente voorstanders van de gemeente-opzichter, architect J. Dekker, die door Beter Wonen was voorbijgelopen. Bij een project twee jaar later had de woningbouwvereniging die les goed in de oren geknoopt.

In 1950-1951 bouwde Beter Wonen zogeheten duplexwoningen aan de Jan Hoornstraat 62-76. In 1996 was alleen 62-62a nog niet omgebouwd (foto Ton Vermeulen)

Duplexwoningen

Bij het volgende project schakelde Beter Wonen dan ook architect Dekker in voor de bouw van een complex duplexwoningen. Dit waren panden met een aparte beneden- en bovenwoning die later gemakkelijk konden worden omgebouwd tot een eengezinswoning. Ook hier ontstonden problemen, al waren ze van een andere aard.

Eind 1949 werd het bouwproject van acht duplexwoningen aan de Jan Hoornstraat aanbesteed. De laagste inschrijver was P. Brandhorst van de Delftsewallen 19 voor fl. 85.925. Het door het Ministerie van Wederopbouw en Volkshuisvesting goedgekeurde bedrag van ruim fl. 79.000,- moest verhoogd worden met acht keer fl. 800,- voor de tijdelijke inrichting tot duplexwoningen.

De bouw in 1950 schoot niet op. Aannemer Brandhorst was meer timmerman dan aannemer, maar hij verdedigde zich met te zeggen dat hij geen goed personeel kon krijgen. Eind 1951 stuurden B&W van Zoetermeer een brief naar de provinciale directie van 'Wederopbouw' ter goedkeuring van meer- en minderwerk aan de woningen. Zo was hardboard in plaats van zachtboard in de keukens aangebracht en

was in een later stadium ook besloten dat de bewoners van boven en beneden niet dezelfde voorkeur zouden hebben. De bovenwoningen kregen de ingang aan de voorzijde, de mensen beneden konden aan de achterzijde hun woning binnen. B&W vroegen dringend om haast te maken met de afrekening: 'Het verdient naar onze mening aanbeveling, dat de betreffende rekeningen ter plaatse worden gecontroleerd. Deze woningen zijn gebouwd door dezelfde aannemer als van de drie [ofwel zes eerder aan de Schoolstraat gebouwde, red.] duplexwoningen en ook bij het opstellen van de eindafrekening dier woningen bleek de tussenkomst van Uw directie gewenst. Gaarne zouden wij tijdig van U vernemen wanneer de oplevering kan geschieden opdat wij architect, opdrachtgever en aannemer vroegtijdig kunnen inlichten. In verband met de emigratieplannen van de aannemer is een spoedige afwikkeling gewenst'. De aannemer vertrok inderdaad vóór de afwikkeling en de gemeente en de woningbouwvereniging bleven met een slecht gevoel achter. Het zou tien jaar duren voordat Beter Wonen weer zou bouwen.

Andere rol woningbouwverenigingen

Dit laatste had niet alleen te maken met de kater van de duplexwoningen. Belangrijker nog waren de activiteiten van de overheid die woningbouwverenigingen meer en meer uitvoerder maakten van beleid dat door de overheden was geïnitieerd. Bovendien wilden huurders een huis en van wie dat kwam, maakte hen weinig of niets uit; het lidmaatschap van een woningbouwvereniging kreeg daardoor minder waarde.

Pas in het begin van de jaren zestig kregen de woningbouwverenigingen meer armslag en werden zelfstandiger ten opzichte van de overheden. De eigen leden waren niet meer de enige doelgroep: Beter Wonen, De Goede Woning en de in 1963 opgerichte Christelijke Woningbouwvereniging Zoetermeer gingen een belangrijke rol spelen in de woningvoorziening in het algemeen. In dat zelfde jaar 1963 werd reeds druk aan een structuurplan gewerkt om Zoetermeer te laten groeien tot een stad van 100.000 inwoners.

Dit artikel is eerder gepubliceerd in het periodiek Het Huisnummer van de Christelijke Woningbouwvereniging Zoetermeer (CWZ) gedurende de periode 1996-1997.

Bronnen

Literatuur:

Meer, Jannie van der en Hannie Schreuders. Jan Dekker, architect en gemeenteopzichter in Hazerswoude en Zoetermeer; een overzicht van zijn werk. Zoetermeer, Historisch Genootschap Oud Soetermeer en Gemeente Zoetermeer 2007.

Peeperkorn-van Donselaar, L.A., Bouwen aan Beter Wonen; 60 jaar Algemene Woningbouwvereniging 'Beter Wonen' Zoetermeer 1930-1990. Rotterdam, Uitgeverij Waterstad 1990.

Siraa, H.T. Een miljoen nieuwe woningen; de rol van de rijksoverheid bij wederopbouw, volkshuisvesting, bouwnijverheid en ruimtelijke ordening (1940-1963). Den Haag, SDU Uitgeverij 1989.

Archieven:

Stadsarchief Zoetermeer:

Archief 5, Gemeentebestuur van Zoetermeer 1940-1961:

Onder meer de notulen van de gemeenteraad (no. 1), Schriftelijke vragen van raadsleden (no. 206), Uitbreidingsplannen (no. 547-549), Stukken over de Volkshuisvesting (no. 561-566, 568), Bouwverenigingen (no. 579-580), Bouwvergunningen (no. 872-878) en de Jaaroverzichten Gemeentewerken (no. 985).

(Zie voor de inventaris: <http://archieven.zoetermeer.eu/nl/documenten/05-gemeentebestuur.pdf>)

Historisch Genootschap Oud Soetermeer:

Bibliotheek, documentatie en fotocollectie.

Duplexwoningen die Beter Wonen in 1950-1951 bouwde aan de Schoolstraat 5-9 (foto Ton Vermeulen)

Burgemeester N. Vernède en gemeentesecretaris C.P. Blaauwhof

C.P. Blaauwhof

Introductie

Waarschijnlijk zijn artikelen in het boekje '100 jaar kiezen in Zoetermeer' voor C.P. Blaauwhof uit Vlijmen aanleiding geweest om in de pen te klimmen. Hij is de gelijknamige zoon van degene die vele jaren (1918 – 1955) gemeentesecretaris van Zoetermeer was. Het artikel werd door hem geschreven 'ter informatie over de verhouding tussen burgemeester Vernède en de gemeentesecretaris in Zoetermeer in de jaren na de euforie van de bevrijding'.

Het is een Zoetermeerse geschiedenis die zijn oorsprong vindt in de Tweede Wereldoorlog en wellicht zijn er nog Zoetermeeders die van hun ouders gehoord hebben dat ze in het huis van de burgemeester geboren zijn. (Redactie)

Steeds weer lees je in publicaties van het Historisch Genootschap Oud Soetermeer dat de verhouding tussen burgemeester Vernède en gemeentesecretaris Blaauwhof slecht was en dat beide functionarissen elkaar zo veel mogelijk meden.

De verhouding tussen beiden was echter aanvankelijk (1938/1939 – november 1944) zeer goed; zoals onder andere blijkt uit het aanzitten van het echtpaar Vernède aan het feestdiner in huize Vlamingstraat 59 ter gelegenheid van het zilveren huwelijksfeest van het echtpaar Blaauwhof – Van der Weijden in mei 1944.

De jonge ambtenaar Blaauwhof rechts, mogelijk in het raadhuis van Zoetermeer ca. 1920

Wat was de oorzaak van de breuk in de aanvankelijk goede onderlinge verhouding?

In september 1944 was het zuiden van Nederland bevrijd. De oorlog in noord Nederland kreeg echter tot teleurstelling van velen nog een langdurig vervolg. In november dook burgemeester Vernède onder, ofwel hij was onvindbaar. Pas na de bevrijding, op 5 mei 1945 was hij weer op zijn post als burgemeester.

Door het onderduiken van de burgemeester werd wethouder, tevens loco-burgemeester, Adriaan van Well voor het blok gezet, net als collega-wethouder J.Scheer. Hoe moet hij handelen met de opdracht van de bezettende macht aanplakbiljetten op te hangen, waarin jongemannen van een bepaalde leeftijd verplicht werden om zogenaamde splitterboxen (kuilen van waaruit Duitse soldaten zouden kunnen schieten op hun vijand) te graven.

De wethouder – de gemeenteraad was reeds in het begin van de oorlog op non-actief gezet - riep de notabelen van Zoetermeer bijeen voor advies. Met het drama van Putten op de Veluwe voor ogen werd met grote meerderheid geadviseerd de aanplakbiljetten toch maar op te hangen. Het niet ophangen van de aanplakbiljetten zou een verzetsdaad betekenen ofwel ongewisse gevolgen, represaillemaatregelen, kunnen hebben zoals in Putten waar het grootste deel van de mannelijke bevolking werd afgevoerd naar concentratiekampen. Er kwamen 552 mensen om het leven.

De heren Blaauwhof en Vernède in 1937 naast elkaar op klapstoeltjes ter gelegenheid van het vijfjarig bestaan van de SPAR Zuid-Holland; rechts oprichter A.J.M. van Well

Kort na het vertrek van Vernède werd de N.S.B 'er J. van Dijk tot burgemeester van Zoetermeer benoemd. Secretaris Blaauwhof was van mening dat burgemeester Vernède niet had moeten onderduiken, maar op zijn post had moeten blijven en dus ook in zeer moeilijke omstandigheden verantwoordelijkheid als burgemeester had moeten dragen. Mr. Jan van der Meer, adjunct-commies ter secretarie, - na de bevrijding in 1946 benoemd tot burgemeester van Berlicum (N-B) en huisvriend bij de familie Blaauwhof-, "klikte" de mening van Blaauwhof over naar de burgemeester. Bij de burgemeester schoot de mening van de gemeentesecretaris in het verkeerde keelgat. De aanvankelijk onderling goede verhouding was zijdens burgemeester Vernède gedurende een vijftal jaren zeer ernstig verstoord. Het was pastoor Voorham die in 1950 bemiddelde om de publiekelijk verstoorde verhouding tussen beide functionarissen in het openbaar bestuur van de gemeente Zoetermeer weer leefbaar te maken. Hiervoor eiste de heer Vernède, alvorens in te

Het huis aan de Vlamingstraat 59 waar het gezin Blaauwhof woonde (foto R. Bordewijk, 2000)

stemmen met beëindiging van het langdurige conflict, van de heer Blaauwhof een verklaring. Deze voldeed, zonder zijn mening met betrekking tot het onderduiken van de burgemeester te wijzigen, aan dit verzoek. De "muur " tussen beiden was hierdoor geslecht en de missie van pastoor Voorham geslaagd. De burgemeester, bleef niettemin gegriefd door de mening van de gemeentesecretaris. Een verzoek tot toekenning van een Koninklijke onderscheiding aan de gemeentesecretaris ter gelegenheid van zijn afscheid in oktober 1955 wegens pensionering, werd door de burgemeester geblokkeerd. Bij raadsbesluit van 23 september 1955 werd aan C.P. Blaauwhof op de meest eervolle wijze ontslag verleend als gemeentesecretaris van Zoetermeer (van 1918 tot 1935 secretaris van de gemeenten Zoetermeer en Zegwaart). Volledigheidshalve wordt nog vermeld, dat de heer Blaauwhof in zijn functioneren als gemeentesecretaris immer (uitgezonderd voormelde periode met betrekking tot burgemeester Vernède) een functioneel en persoonlijk goede verstandhouding heeft gehad met burgemeesters, wethouders, raadsleden en ambtenaren. Met burgemeester L.R. Middelberg (1931-1938) was de verstandhouding zelfs vriendschappelijk van aard. Ook na het vertrek van de heer Middelberg uit Zoetermeer (Ede, Zuid-Afrika) hielden beiden schriftelijk contact.

Noodhospitaal aan de Stationsstraat

Door de oorlogsomstandigheden en de woningnood waren aanstaande moeders in die periode niet of zeer moeilijk in de gelegenheid thuis te bevallen. De ziekenhuizen in de omgeving waren niet bereikbaar.

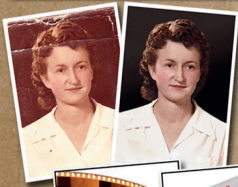
De grote ambtswoning aan de Stationsstraat was door het "onderduiken" van burgemeester Vernède onbewoond. Nood breekt wet. De ambtswoning werd tijdens de laatste maanden van de oorlog bestemd als noodhospitaal. Medische zorg werd verleend door de huisartsen dokters Palte en Steur, alsmede door de verloskundige. Een reglement werd opgesteld door de gemeentesecretaris en vervolgens vastgesteld door burgemeester en wethouders, waarnemend de taak van de gemeenteraad.

De baby's in het noodhospitaal geboren, zijn nu 73 jaar oud. Na de bevrijding werd het huis weer de woning van de burgemeester.

De ambtswoning van de burgemeester, Stationsstraat 69, waar in 1945 een noodhospitaal was gevestigd

Bij FOTO LINTHOUT gaan uw herinneringen niet verloren!

- * voor het opnieuw afdrucken en retoucheren van foto's
- * super 8 films en videobanden overzetten naar DVD
- * dia's en negatieven afdrucken of digitaliseren

FOTO LINTHOUT

al 63 jaar dé vakfotograaf!

Dorpsstraat 68 www.fotolinhout.nl
Zoetermeer info@fotolinhout.nl
(079) 316 3084

Miereakker 20
Reeuwijk
0182-300797
Dorpsstraat 103
Zoetermeer
079-3167616

Weydeland Kaas, buitenlandse kazen,
verse noten, olijven en tapenades, mooie wijnen
diverse specialiteiten

HENNEKEN BV **Professionele verhuizers van huis uit.**

- Particuliere verhuizingen
- Kantoor- en bedrijfsverhuizingen
- Nationale- en internationale verhuizingen
- Verhuiswinkel
- Verwarmde en beveiligde inboedel-/archiefofslag

Goudstraat 51
2718 RD Zoetermeer
Telefoon: +31 (0)79-361 13 68
E-mail: info@henneken.nl
Internet: www.henneken.nl

Sporen van architect Co Brandes in Zoetermeer

Arjen van der Burg

Zoektocht naar een spoorloos verdwenen villa

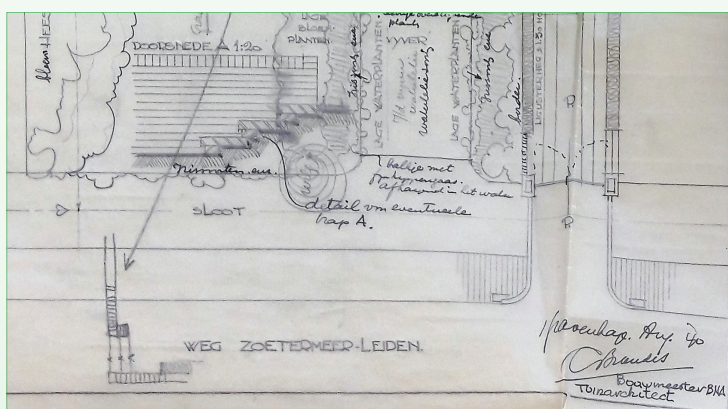
Uit archieven komen de fraaiste verrassingen en samenwerking helpt raadsels oplossen. Ik moest wachten op documenten uit het Haagse gemeentearchief (HGA) over Rijksweg 14. Om mij niet te hoeven vervelen ging ik kijken wat er over Zoetermeer in het GADH zit. Bij toeval stuitte ik op het archief van de beroemde Haagse architect Co Brandes. In twee steekwoorden: Nieuwe Haagse School en Marlot. In de volgende paragraaf meer over Co Brandes. Het ging in Zoetermeer om een mij onbekende villa voor de heer Franx. Het ontwerp stamt uit 1939.

Ik dacht dat de villa van Franx aan Vlamingstraat 1 lag omdat de heer Franx een autobedrijf had op Vlamingstraat nummer 1 en de correspondentie naar dat adres ging. De villa van de heer Steur, gemeente-arts, ligt aan Dorpsstraat 1, direct ten oosten van Vlamingstraat 1. Bekend is dat de villa van de heer Steur in 1930 gebouwd is naar het ontwerp van Co Brandes. Die villa verkeert thans nog in zeer goede staat en is een gemeentemonument¹. Hij is gebouwd in een deel van de tuin van het toenmalige gemeentehuis, en heeft nu nog een enorme tuin die grenst aan de beeldentuin van 't Oude Huis.

Dorpsstraat 1, Brandes' eerste villa in Zoetermeer, 2016

Dat zou mooi zijn: twee villa's van dezelfde beroemde architect met slechts een we-
tering er tussen. Maar zo was het niet. Er zijn schetsen voor de villa Franx. Er zaten
ook schetsen bij voor de uitbreiding van de "autoherstelplaats" van de heer Franx
aan Vlamingstraat 1. Maar aan Vlamingstraat 1 staat een wat aftands pand uit de
jaren 1920 met een garageloods uit de jaren 1950 (voorheen Kwikfit). Geen villa te
bekennen. Rara, waar is de villa gebleven? De gedachte zou op kunnen komen dat de
villa wel ontworpen is, maar op de drempel van de Tweede Wereldoorlog niet (af)ge-
bouwd is. Dat lijkt niet waarschijnlijk omdat in het archief een brief van Brandes (10
september 1940) aan de schilder Van Herwijnen zit met de boodschap dat hij moet
opschieten met het verven². En je laat een schilder niet komen voor een niet-be-
staand gebouw.

De ligging van Franx' huis aan de weg Zoetermeer-Leiden (Foto Co Brandes, HGA)

Wat nu? Bij nadere bestudering van de tekeningen van Brandes, zowel van de villa, als van de tuininrichting van de villa, rees het vermoeden dat de villa niet aan de Vla-
mingstraat is gebouwd. De tekening van de tuininrichting laat een villa zien die een
aardig stuk van de weg af ligt, naast een inrit. Maar de weg is aangeduid als "Weg Zoe-
termeer-Leiden". Er ligt een brug over de sloot om bij de villa te komen. Aan de ach-
terzijde is naast de garage een stookhuis

"van de buurman" getekend.

Jacob Leendert van Rijweg met de huizen 1, 2, 3 en verder, ca. 1950

Waar lag de “Weg Zoetermeer-Leiden”? Dat was in 1940 de Broekweg. Die naam is in 1945 veranderd in de Jacob Leendert van Rijnweg; de bebouwing is tussen Vlaamingstraat en boerderij De Sniep – Zwaardslotseweg -omstreeks 1975 gesloopt. De oplossing kwam doordat Jan Groenewegen, stadsgids, het Nieuwe Huys binnenwandelde en direct zei dat de villa inderdaad aan de Broekweg had gelegen, aangrenzend aan het stookhuis van een tuinderij, en dat deze gesloopt was. Foto’s uit de Beeldbank Zoetermeer bevestigen deze reconstructie. De Villa Franx stond ongeveer op de plek van de huidige parkeergarage van Albert Heijn in het Stadshart aan het Bovenlangs.

Brandes als architect³

Architect BNA, Tuinarchitect TNT én Binnenhuisarchitect VAN – zo afficheerde Co Brandes zich. Na een opleiding aan een tekenschool ontwikkelde Brandes zich tot architect. In 1915 vestigde hij zich als zelfstandig architect in Wassenaar en had een enorme portefeuille aan opdrachten tot ver in de jaren 1930. Hij werkte ook na de oorlog door en overleed vrij jong in 1955, in Den Haag.

Zijn grootste productie, ongeveer 500 woningen, lag in Wassenaar en Den Haag, maar ook in de regio en in het buitenland wist hij enkele woningen te realiseren. Beroemd is zijn Dalton-HBS in Den Haag en het Park Marlot op de grens met Wassenaar (woningen en een “parkflat”, met twee andere architecten). Naast woningen maakte Brandes interieurontwerpen en tuinontwerpen.

Overtuig uw relaties met professioneel beeld: zakelijk portret, werkproces, natuur, producten en vastgoed. Eigen luchtfotografie-vergunning.

energie in beeld
ardito

Meer weten? Kijk op www.ardito.nl
Ardito Fotografie - 079-3436003
info@ardito.nl

Villa Franx en de huidige situatie aan het Bovenlang

Co Brandes had een stijl die getypeerd werd als de "Nieuwe Haagse School". Het tijdschrift *Wendingen* omschreef deze stijl in 1923 als volgt: "Kenmerkend aan deze architectuur is de beperking in het toepassen van expressieve details; evenzeer beperking in de richting van vlakken en belijningen tot horizontaal en verticaal, met een uitzondering voor de toepassing van flauwhellende daken [...]. Een deugd is hier gemaakt van soberheid, grenzende aan of verloopende in het nuchtere, het dorre." In Amsterdam en Rotterdam hadden zich veel radicalere vernieuwingen in de architectuur voorgedaan, Den Haag hield zich aan "de fijne middelmaat" (volgens stedenbouwkundige Rein Blijstra). Deze stijl was ontwikkeld uit de fascinatie die veel architecten hadden voor het werk van Frank Lloyd Wright, de grote Amerikaanse vernieuwer waar architect Berlage een invloedrijk boekje over had geschreven. Berlage zelf, die voor de gemeente Den Haag als stedenbouwkundige en architect werkte, had ook grote invloed, onder andere op de voorkeur voor baksteen als bouw materiaal. En tenslotte was de kunstenaarsbeweging *De Stijl* van invloed. Co Brandes was geen starre architect en ging uit van de wensen van de opdrachtgever. Hij begon altijd met de plattegrond van het gebouw. Woonruimten liet hij vaak in elkaar overlopen. Binnenruimten werden op organische wijze in de buitengevel zichtbaar gemaakt, door ritmisch uitspringende kubische bouw massa's. Hij betrok de natuur in de compositie door ingebouwde bloembakken en door het geleidelijk doen overgaan van de architectuur in de natuur met terrassen, borstweringen, ver uitkragende luifels en pergola's. Zijn daken waren vaak geknikt met flauwe hellingen. Een evenwichtige verhouding tussen de bouw delen vond Brandes belangrijk.

Lies Franx toont het huis waar zij opgroeide

Een tuin was voor Brandes geen rest-ruimte⁴. Het was een door mensenhanden gemaakt kunstwerk dat de bedoeling had om het gebouw in zijn omgeving te plaatsen. De tuin is mensenwerk, het is geen nagemaaakte natuur, terwijl wel rekening werd gehouden met de aanwezige natuur (bomen, duin, weiden, water). De overgang van gebouw naar landschappelijke omgeving wordt geleidelijk gemaakt, door keermuren, trappen, paden van flagstones, pergola's en lanen met vruchtbomen.

De "eerste" steen wordt gemetseld voor het huis van dokter Steur aan de Dorpsstraat 1, 1930

De Villa Franx

Wat is het verhaal over deze villa? De dochters van de heer Franx leven nog en wonen in Zoetermeer. De oudste, Lisselot, kijkt vanuit haar woning aan de Vlamingstraat op de plek waar de villa ooit heeft gestaan. De jongste dochter, Marjo, woont in de bungalow die haar vader in Meerzicht liet bouwen als compensatie voor de sloop van de villa aan de J.L. van Rijweg. Dus behalve de tekeningen, de foto's en de papieren kunnen

we ook de herinneringen van de familie gebruiken voor een reconstructie. Brandes zelf heeft voor zover mij bekend niets over de Villa Franx geschreven.

Hoe kwam de heer Franx aan deze architect? Dat was niet zo moeilijk: de garage van Franx was gevestigd aan Vlamingstraat 1, en over de sloot zag hij in 1930 een fraaie villa verrijzen, Dorpsstraat 1. Dokter Steur was de huisarts van de familie Franx. Het contact werd gemakkelijk gelegd. De heer Franx was een markante ondernemer (1898 - 1989). Zijn garage was destijds gespecialiseerd in vrachtwagens, en wel in het vervangen van de vering. Daarvoor had hij octrooi aangevraagd. Uit het hele land kwamen bedrijven naar hem toe. Daarnaast bouwde Franx zweefvliegtuigen, met behulp van Duitse monteurs. Ze vlogen ook, bijvoorbeeld in 1933 op Maaldrift (de PH-10, een "Zögling"). Verder had hij een slee met motor ontworpen waarvan een replica aan de Grote Dobbe staat.

Zweefvliegtuigclub Zoetermeer-Zegwaard actief in 1933 (Coll. Fam. Franx)

De villa werd gebouwd door aannemer Piet van Herwijnen en geschilderd door Leen van Herwijnen. Die woonden ook aan de Vlamingstraat, op de nummers 5 en 7, terwijl de familie Franx op 1-3 woonde, en Opa Franx op nummer 9. Wat valt er over de villa te zeggen? Het was een comfortabele woning, al was hij eensteens, wat toen normaal was. Erg groot vonden de dochters hem niet. De woning had zeven deuren naar buiten! Er was een eetkamer, een grote kamer die aan drie zijden op de tuin uitkwam, er waren twee kelders. Boven lagen drie slaapkamers, waarvan een hele grote. Op zolder werden later nog kamers gemaakt. Genoeg ruimte voor logés, die er vaak waren (mevrouw Franx was Duits en er kwam regelmatig familie over). Er was een dubbele garage met hele hoge deuren en een stuk vruchten- en moestuin. Het interieur was deels ontworpen door Brandes: de eetkeuken, inbouwkasten, een dressoir, verlaagde plafonds en de trap. Alles in het grijs-groen. De meubels kwamen van de Firma Baxmeier.

De bouwtekeningen

Op de bouwtekeningen valt veel te zien. In de eerste plaats dat de woning een plattegrond had met veel verspringende muren waardoor de kamers ook ten opzichte van elkaar verspringen, wat een levendige indeling geeft.

In de tweede plaats zijn de afmetingen inderdaad gering. Het grondvlak is 7 x 7 meter met wat uitsteeksels. In de bouwaanvraag staat: begane grond 55 m², eerste verdieping 48 m². Bij elkaar 103 m². Vergelijk dit met de Dorpsstraat 1: dat huis heeft een grondvlak van 10 x 10 meter, in totaal ongeveer 200 m² bruto vloeroppervlak (waarvan 40 m² oorspronkelijk praktijkruimte)⁵. Het huis oogde wel flink, o.a. door de hoogte (6 m tot de goot, 11 m tot de nok). Het overdekte terras voegde ook ruimte toe aan de woning.

De motorisch aangedreven ijslee, ontworpen door Dirk Franx

De tuin aan de J.L. van Rijweg, 1942 (foto Co Brandes, HGA)

DINER & PARTYBOORDERIJ

Het Wapen van Zoetermeer

Nostalgie van "In de Drie Hooibergen"

"VOOR ELKE GELEGENHEID EEN UNIEKE LOCATIE"

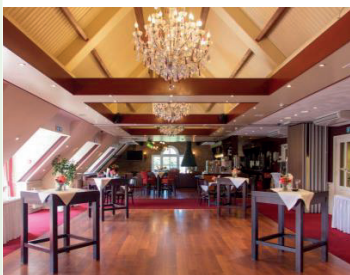
TROUWEN

FEESTEN & PARTIJEN

PRIVÉ DINER

ZAKELIJKE EVENEMENTEN

UITVAART

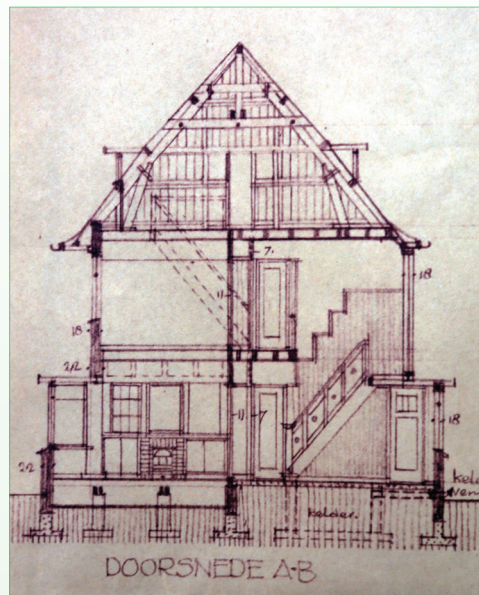
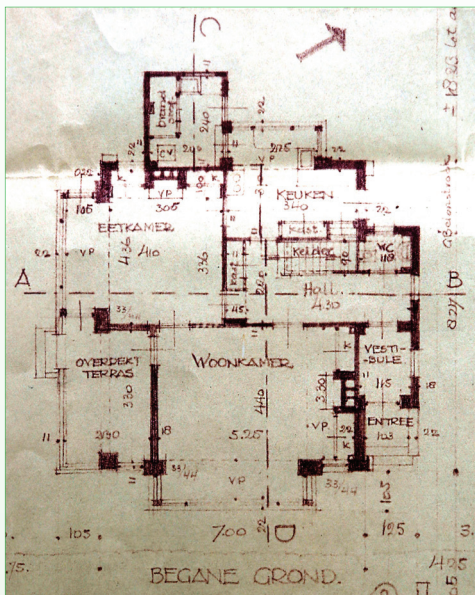
Wij zijn dagelijks geopend van 10.00 uur tot 15.00 uur voor bezichtigingen,
aanvragen en informatie.

 www.hetwapenvanzoetermeer.nl

 079 - 76 000 55

 Zegwaartseweg 31 | 2723 PA ZOETERMEER

 info@hetwapenvanzoetermeer.nl

Plattegrond en doorsnede van het huis voor Dirk Franx (Stadsarchief Zoetermeer)

Boven: De door Brandes ontworpen trap in J.L. van Rijweg 5 (foto Co Brandes, HGA)

Links: Kijkje in de tuin in de jaren 19(70) (Coll. Familie Franx)

In de derde plaats is iets te zien van de inbouwmeubels die Brandes had ontworpen (rond de schouw en de trap). Zoals gebruikelijk bij Brandes had de tuin allerlei geometselse overgangen. Er was een vijver en een moestuin.

Opmerkelijk is dat de kavel op een gegeven moment verbreed is met 7,5 m (ten koste van de kavel aan de zuidkant). Ik heb niet gevonden waarom dat kon of gebeurde. Al met al was het een moderne villa met tuin, passend in het andere werk van Brandes, met een eigentijdse inrichting. Passend bij de dynamische, moderne ondernemer die Franx was.

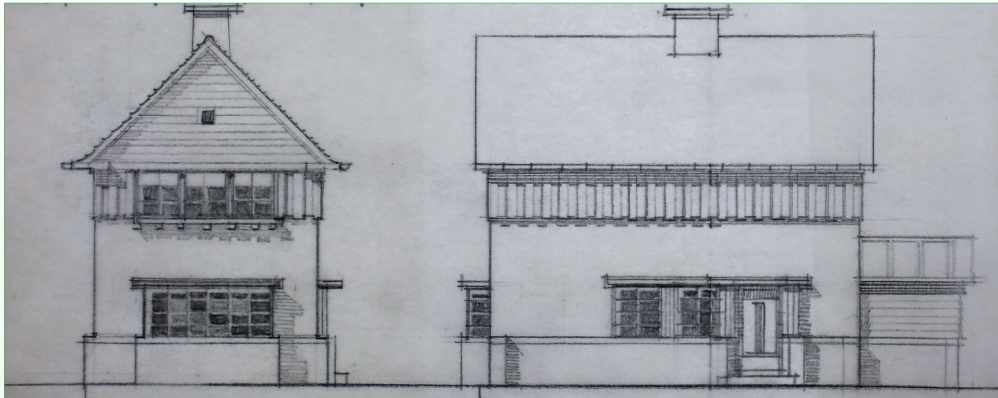
Andere sporen van Co Brandes in Zoetermeer

Het belangrijkste spoor is de voormalige dokterswoning met apotheek aan Dorpsstraat 1. Hij is gebouwd voor dokter W.J. Steur in 1930.

Voor de heer Franx zijn nog twee ontwerpen gemaakt, beide aan de Vlamingstraat. In oktober 1940 ging het om de uitbreiding van de garage met een klein houten gebouwtje van 7x12 meter. Op die plek stond vanaf omstreeks 1920 een houten gebouw van de eerste fotograaf in Zoetermeer. Het plan van Brandes betrof de verbouwing, blijkens een aantekening op de bouwtekening. Onbekend is of deze verbouwing is uitgevoerd.

De Vlamingstraat bij de Dorpsbrug rond 1925 (Uitg. G.P. Roos en Zn)

Niet gerealiseerd ontwerp van een huis aan de Molenstraat (Archief Co Brandes, HGA)

In 1949 ging het om de verbouwing van de showroom (533 m³), en nieuwbouw (3.334 m³). Er is vergunning voor aangevraagd, maar geen van beide zijn uitgevoerd. De latere uitbreiding, die er nog staat, is omstreeks 1958 door de firma Huurman gebouwd en wordt nu door Terra Art verbouwd.

Voor eigen rekening ontwierp Brandes in 1935 een bescheiden woonhuis aan de toen nieuwe Molenstraat, het eerste uitbreidingsplan van de gemeente Zoetermeer. Mogelijk had hij grond op het oog, maar het huis is niet gebouwd.

Tenslotte is er nog een ontwerp voor de betimmering van café De Gouden Leeuw (Dorpsstraat 18), uit 1942. Onbekend is of dit is uitgevoerd.

Foto's van Brandes van Zoetermeer

In de oorlog reisde Brandes in de regio West-Nederland rond. Daarvan maakte hij veel zwart-wit foto's die in een fotoalbum zitten. Onder andere maakte hij foto's in Zoetermeer, sommige van de villa Franx en omgeving. Uit de foto's blijkt dat Brandes een kundig fotograaf was, met oog voor zichtlijnen en balans in het beeld. Hij was zeker grondig in fotografie geïnteresseerd, getuige een lezing van hem over kleurenfotografie⁶. Hier zijn enkele voorbeelden.

Korenmolen De Hoop van de Firma Blonk aan de Stationsstraat, 1942 (Foto Co Brandes, HGA)

*Boven: Zicht op de villa aan de J.L. van Rijweg, ca. 1942 (foto Co Brandes, HGA)
Onder: Het schuithuis van schipper Sentel aan de Vlamingstraat, 1940
(foto Co Brandes, HGA)*

Conclusie

Er is veel schoonheid verloren gegaan met de sloop van Villa Franx aan de Broekweg/ Jacob Leendert van Rijweg - ook door het verdwijnen van de zorgvuldig ontworpen tuin. De bebouwing aan deze weg is gesneuveld omdat de gemeenteraad in 1963 een conserveringsverordening voor de bebouwde kom instelde waar wel de Voorweg, de Vlamingstraat en andere straten mee werden beschermd maar niet de Jacob Leendert van Rijweg. Het Rijk gaf vervolgens subsidie voor de sloop⁷. Maar schoonheid kan herwonnen worden. De villa kan misschien worden herbouwd. Dat is bijvoorbeeld fraai gedaan met een gevel van een gesloopt 19de eeuws pand in Den Haag (project Haagse Bluf, Venestraat)⁸. Waarom niet in Zoetermeer, in plaats van al die zouteloze nieuwe "notariswoningen"?

Bronnen

Geïnterviewden: mevrouw L. Franx en mevrouw M. Franx, Zoetermeer

Archieven:

Haags Gemeentearchief: toegangsnummer 0166-01: Archief Co Brandes, inv. nrs. 13 (lezingen), 19 (lijst uitgevoerde werken), 20 (lijst wel en niet uitgevoerde werken), 149 (garage voor D. Franx), 585 (tekeningen woonhuis D. Franx), 586 (tekeningen woonhuis W. Steur), 649 (tekeningen Molenstraat), 769 (fotoalbums omgeving Den Haag)

Stadsarchief Zoetermeer (SAZm): Gemeentebestuur 1813-1939, inv.nr. 1644-2: 1930-15 (bouwvergunning Dorpsstraat 1) en 1939-35 (bouwvergunning Broekweg 5).

Literatuur:

C.A.J. Bastiaenen, "Co Brandes (1884-1955), Een levensschets", in Jaarboek Die Haghe 1985, Den Haag: Geschiedkundige Vereniging Die Haghe, 1985, blz. 134-141

Eric Blok, Nederlandse Tuinarchitectuur, Bussum: Uitgeverij Toth, 1997

Gonda Buursma en Bert & Lilian Mellink, Architectuurgids Den Haag, Rotterdam: Uitgeverij 010, 2011

Victor Freijser, "Co Brandes en de 'Nieuwe Haagse School' ", in Jaarboek Die Haghe 1985, blz. 142-191
Barth. van Gent, Zoetermeer, ontwikkeling van een nieuwe stad, Zoetermeer: Gemeente Zoetermeer, 1999

Historisch Genootschap Oud Soetermeer, De geschiedenis op straat, Zoetermeer: HGOS, 2006
Beeldbank Zoetermeer

Noten

¹ HGOS, De Geschiedenis op straat (2006) CHE-nr. 34.

² HGA, 0166-01, archief Co Brandes, inv.nr.585 tekeningen woonhuis D. Franx

³ Voor deze paragraaf heb ik gebruik gemaakt van Bastiaenen, blz. 134-141 en Freijser, blz. 142-191.

⁴ Blok, hoofdstuk 2: "C. Brandes (1884-1955)", blz. 39-66.

⁵ SAZm archief Gemeentebestuur Zoetermeer 1813-1939, inv.nr. 1644-2 / 1930-15 bouwvergunning Dorpsstraat 1.

⁶ HGA 0166-01, archief Co Brandes, inv. nr. 13.

⁷ Mededeling Willem Hermans, Zoetermeer, 3-2018. Zie ook Van Gent, blz. 2/39

⁸ Buursma en Mellink, blz. 71, nr. A031. De andere gevels in de Haagse Bluf zijn kopieën van nog bestaande gevels.

Koninklijke onderscheiding voor Bob Switzar

Bob Switzar kreeg door burgemeester Aptroot op 26 april een koninklijke onderscheiding opgespeld waarmee hij lid in de Orde van Oranje Nassau werd. Bob is onlosmakelijk verbonden aan onze vereniging. Hij is al 59 jaar lid en al die jaren zet hij zich ook actief in voor de vereniging. De burgemeester maakte daar ook melding van met de woorden: 'De vereniging beschouwt u als een van haar steunpilaren én als een fantastische vraagbaak'. Maar Bob was ook 25 jaar penningmeester en de verhuizing naar de Dorpsstraat 132 verliep mede dankzij zijn inzet soepeltjes. Deze koninklijke onderscheiding heeft Bob zeker verdiend:

VAN HARTE GEFELICITEERD!

Bob Switzar onderscheiden! Links burgemeester Aptroot, rechts Bobs zoon Perry Switzar

't Seghen Waert wordt opgemaakt in Adobe InDesign.
Wilt u de afbeeldingen NIET in de tekst opnemen, maar
afzonderlijk als bijlage aanleveren in .jpg-formaat van
minimaal 300 dpi.

Kopij voor 't SW 3/2018: vóór vrijdag 13 juli

De adverteerders en de hierna genoemde bedrijven maken met hun steun
de activiteiten van Oud Soetermeer mogelijk.

Van As Makelaardij bv

www.van_as.nl

Bouwmarkt De Bouwhof

www.bouwhof.com

Cammeraat IJzerwaren

Eerste Stationsstr. 48, tel. (079) 316 37 31

Carrosseriefabriek Joost Lamboo bv

www.lamboo.nl

Henneken Radio en TV

www.radiohenneken.nl

Van der Slik Caravan Centrum

www.vanderslik.nl

Bode Scholten BV

www.bode-scholten.nl

Blomsma Print & Sign

www.blomsma.nl

Wilt u ook adverteren? Neem contact op met de penningmeester:
penningmeester@oudsoetermeer.nl

VERENIGINGSNIEUWS

Van de voorzitter

Het is mei. Bij Oud Soetermeer schenken we vanzelfsprekend aandacht aan de 4 mei-herdenking. In ons verenigingsgebouw hebben we een expositie ingericht over het onderwerp "Zoetermeer in de Tweede Wereldoorlog". We maakten voor de schooljeugd een lesbrieven over hetzelfde onderwerp. Die is te vinden op onze website www.oudsoetermeer.nl en op www.zoetermeermijnstad.nl.

We nodigden de scholen van Voortgezet Onderwijs uit om onze expositie op afspraak te bekijken en daar over van gedachten te wisselen. Op 4 mei legden leden van de scouting een bloemstuk van het Historisch Genootschap Oud Soetermeer bij het monument in het Wilhelminapark, zoals alle jaren.

Het begin van de Tweede Wereldoorlog is 78 jaar geleden. Weinigen van ons hebben dat bewust meegemaakt en toch blijft deze episode in de historie actueel. Oorlog is de wereld helaas niet uit. Het virus, dat verantwoordelijk was voor het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog, duikt regelmatig elders in de wereld op en doet zijn verschrikkelijke werk. Historie kent parallellen in het heden. Mensen reageren nu vergelijkbaar als in het verleden, hebben dezelfde emoties.

Over de Tweede Wereldoorlog zijn ook in 2018 heel wat vragen te stellen. Hoe is het mogelijk, dat al voor 1939 zo velen kritikeloos achter een leider aanliepen? Hoe ontstond een klimaat, waarin de gedachte postvatte, dat geweld, oorlog en ellende een oplossing zou zijn voor de problemen van alledag? Hoe kwam het dat groepen mensen van mening waren, dat andere groepen geen recht van spreken en zelfs van leven hadden?

Ik kom uit het onderwijs. Het is goed dat leraren bovenstaande vragen met hun leerlingen bediscussiëren. Oud Soetermeer is altijd bereid om bij die discussie te assisteren. We bezitten veel materiaal, foto's en films uit die tijd. We hebben veel verhalen van ooggetuigen opgetekend. We hebben samen met de bibliotheek en de gemeente Zoetermeer een website ontwikkeld, waar de jeugd tot circa 18 jaar gebruik van kan maken: www.zoetermeermijnstad.nl. Een tijdlijn met diverse gebeurtenissen, foto's en beschrijvingen van monumenten in onze stad en lesbrieven over diverse onderwerpen, onder meer over de Tweede Wereldoorlog.

Als leerlingen van basisonderwijs en Voortgezet Onderwijs werkstukken of spreekbeurten willen voorbereiden, kom in dat geval gerust langs en informeer je en maak gebruik van ons materiaal: Dorpsstraat 132.

Bert van Eken

Voorzitter gezocht

De huidige voorzitter van het Historisch Genootschap zal aftreden tijdens de Algemene Ledenvergadering op 24 oktober 2018. Hij is dan gedurende de maximale statutaire periode van 6 jaar in functie en niet meer herkiesbaar.

Wij zoeken kandidaten die deze functie willen vervullen. Oud Soetermeer is een dynamische vereniging met veel uitdagingen voor de toekomst. 1200 leden en zo'n 50 actieve vrijwilligers dragen de activiteiten vanuit ons eigen pand aan de Dorpsstraat 132.

Afhankelijk van de invulling van de werkzaamheden neemt deze functie een tijdsbeslag van ongeveer 5 tot 6 uur per week.

Kandidaten:

hebben bestuurlijke ervaring

hebben ervaring in leiding geven

zijn bij voorkeur bekend met werken in een grote vrijwilligersorganisatie

zijn in staat contacten te onderhouden met bedrijven, instellingen en overheidsorganisaties

zijn in staat mensen te verbinden – teamspeler

hebben belangstelling voor de historie van Zoetermeer

wonen in Zoetermeer

Voor nadere informatie kunt U zich richten tot:

Bert van Eken (voorzitter): tel: 06 54 34 62 24 of per e-mail: voorzitter@oudsoetermeer.nl

Jan de Ruiter (secretaris): te: 079 341 88 95 of per e-mail: secretaris@oudsoetermeer.nl

"Ambitie is een pan waar de duivel in braadt": Adel in Zoetermeer

Ton Vermeulen

Boekbespreking

Oostrom, Frits van. Nobel Streven; het onwaarschijnlijke maar waargebeurde verhaal van ridder Jan van Brederode. Amsterdam, Prometheus 2017. € 24,99.

Vroeger waren de ambachtsheren de baas in Zoetermeer. Zij stelden de schout, zeg maar burgemeester, aan en ook de schoolmeester, de vroedvrouw en de koster van de kerk. Deze heren hadden het ambacht van Zoetermeer of Zegwaard in leen gekregen van de graaf van Holland, later de Staten van Holland. Het waren veelal leden van een adellijke familie die op deze manier het platteland van Holland regeerden en daar van leefden.

Een van hen was Jan van Brederode. Hij was van hoge adel en onder meer ambachtsheer van Zoetermeer tussen 1390 en 1402. Hij werd als 18-jarige opvolger van zijn vader Reinoud.

Jan was getrouwd met Johanna van Abcoude tegen een stevige jaarlijkse huwelijksgift waar schoonpa hem vaak aan herinnerde. Het echtpaar had echter na zeven jaar nog geen kinderen. Jan ging daarvoor in 1399 op pelgrimstocht westwaarts naar het einde van de wereld : Lough Dergh in het noordwesten van Ierland waar zich het vagevuur van St. Patrick bevond. 15 Dagen van devotie en penitentie, in de winter. Volgens de verhalen was het afdalen in een grot een bijna-doodervaring. Jan keerde gelouterd terug en kon het navertellen.

Vervolgens moest hij zich namens de graaf gaan bezighouden met de oorlog tegen de Friezen en daarna tegen de heer van het strategisch tegen Utrecht aan gelegen Arkel. De laatste brandschatte in 1401 de landen van Brederode in die omgeving 'toen het koren op zijn mooist stond'. Intussen bleef het huwelijk kinderloos en daarmee de opvolging. Jan en Johanna traden vervolgens in het klooster, de weg vrijmakend voor erfopvolging middels broer Walraven. Waarschijnlijk was er ook een religieuze roeping in het spel. Het moet een enorme overgang zijn geweest: van het volle ridderlijke leven naar lekenbroeder binnen de strenge kloosterorde van de Kartuziers. Johanna trad in bij de Dominicanessen die leefden volgens rust, reinheid en regelmaat.

Jan ging boeken vertalen. Van hem zijn uitspraken in de volkstaal bekend die vrijwel nergens anders te lezen zijn: "de weg naar de hel is met honing ingesmeerd", "ambitie is een pan waar de duivel in braadt", "wie jaloers is, ziet het goede in een ander even weinig als een uil de zon", "slechts waar een mens mee instemt, daar kan de duivel hem toe brengen en verder niet".

Het overlijden van zijn schoonvader bood mogelijkheden om de financiën van de Brederodes weer boven Jan te brengen. Jan verliet in 1409 met pauselijk consent het klooster. Dat leidde tot groot rumoer, inclusief het met geweld terughalen van zijn vrouw uit haar klooster in Wijk bij Duurstede en vervolgens de gevangenneming van Jan. Toen hij weer vrij kwam was zijn macht geheel verdwenen, alsmede zijn geld en goederen. De ambachtsheerlijkheid Zoetermeer was in 1407 op Goeswijn van der Poel overgegaan. Jan werd huurling-ridder en stierf in de slag bij Azincourt in 1415.

Kortom, een leven vol verrassende wendingen. De historische zoektocht naar zijn leven en omgeving is bijna als een roman in 384 pagina's opgeschreven door Frits van Oostrom, hoogleraar te Utrecht. Je leest het in één ruk uit tot de uitgebreide index waarin Zoetermeer is vergeten en toch te vinden is op pagina 71.

Activiteiten en evenementen

Voor alle activiteiten kunt u zich opgeven bij mevrouw F. Brandhorst, tel. 079-351 70 47 of via activiteitencommissie@oudsoetermeer.nl. De activiteiten treft u ook aan op www.oudsoetermeer.nl

Woensdag 1 augustus 2018

Een puzzeltocht voor de jeugd door de Dorpsstraat. Start: vanaf Dorpsstraat 132 om 14.00 uur. Het is gratis.

Zaterdag 8 september

Open Monumentendag. Zie ook: www.openmonumentendag.nl

Zaterdag 22 september 2018

Bustocht naar de Broekerveiling in Broek op Langedijk.

Reserveer deze datum in uw agenda. Nadere informatie in 't Seghen Waert 3 en op de website.

Dinsdag 16 oktober 2018

Film/lezingavond over de jeugd in de jaren vijftig/zestig

Locatie: 't Centrum, Frans Halsstraat 1, Aanvang 20.00 uur

Kosten: € 5,-, voor leden € 3,-, reserveren noodzakelijk.

Nieuwe leden

We heten de volgende nieuwe leden van harte welkom:

Mw N.I. Bandu, Zoetermeer

Dhr K.P. Kamminga, Zoetermeer

Mw L. Bergh, Zoetermeer

Dhr J. Koot, Zoetermeer

Mw A. van Dijk-Nieuwenhuijsen,

Dhr F. Roos, Zoetermeer

Alphen a/d Rijn

Dhr W.J.Th.M. van Rijn, Zoetermeer

Mw S. den Hertog, Zoetermeer

Dhr J.B.M. Spekman, Zoetermeer

Dhr W.J. Hillenaar, Zoetermeer

Dhr D. van Vliet, Bleiswijk

Dhr P.G. de Jong, Zoetermeer

Dhr M.G. Voskamp, Zoetermeer

Dhr W. de Jong, Zoetermeer

Aanmelden als lid kan via onze website www.oudsoetermeer.nl of per post via Dorpsstraat 132, 2712 AN Zoetermeer. Vermeld uw naam, adres, geboortedatum, m/v, (eventueel) email-adres en of u zich opgeeft als lid, jeugdlid (tot 18 jaar) of gezinslid (tweede op hetzelfde adres).

Wij willen u graag ook via email op de hoogte houden van interessant nieuws betreffende Oud Soetermeer. Wilt u uw email-adres doorgeven (indien nog niet eerder gedaan) aan: Ledenadministratie@oudsoetermeer.nl.

Graag met vermelding van uw naam en adres.